

Meiden in de praktijk, Alle Dagen Dromers

AD(H)D bij meisjes en vrouwen

PJM van Wijngaarden-Cremers

Dimence

Disclosure belangen spreker P. van Wijngaarden

15 juni 2023

(potentiële) belangenverstrengeling	geen
Voor bijeenkomst mogelijk relevante relaties met bedrijven	geen
•Sponsoring of onderzoeksgeld •Honorarium of andere (financiële) vergoeding •Aandeelhouder •Andere relatie, namelijk ...	<ul style="list-style-type: none">• n.v.t.•••

inhoud

- Inleiding
- Sekseverschillen
- Diagnostiek
- Gevolgen
- Comorbide aandoeningen
- Behandeling
- conclusies

Inleiding

- ADHD niet beperkt tot kinderleeftijd
- Steeds meer melding volwassenen
- Percentage vrouwen veel hoger
- Besef tot eind jaren negentig inzichten gebaseerd op onderzoek bij jongens en mannen

sekseverschillen

- ADD- subtype gedrag niet storend
- ♀ vaker ADD
- Jongens vaker doorverwezen ondanks correctie (CD, ODD, agressie)
- ♀ Hyperactiviteit anders (kletsen)

Evolutie

In primitieve samenlevingen :

♀: functioneren van de groep
aantrekkelijk:
verbinden
sterke sociale en
communicatieve vaardigheden

♂: voedsel
aantrekkelijk:
detailgerichte jager
niet bemoeit sociale gebeuren

Evolutie

Vrouwen steeds meer gekenmerkt :

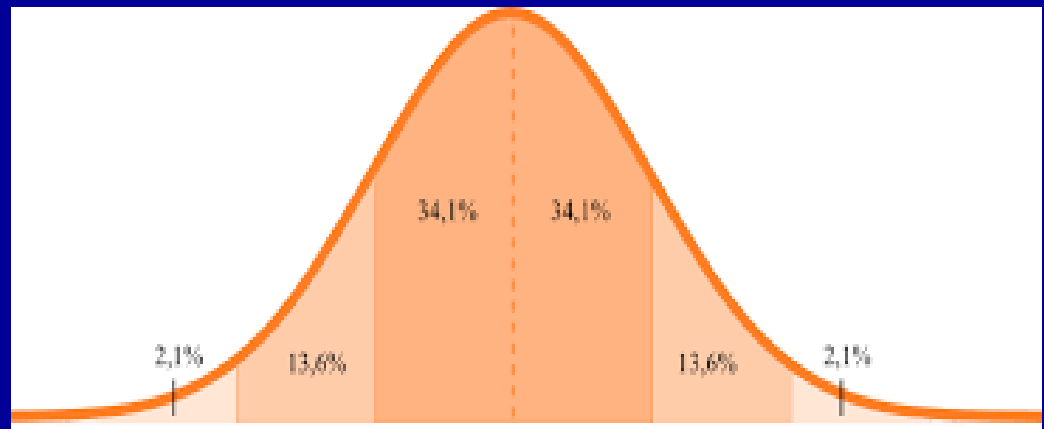
- Sociale kwaliteiten
- Taalvaardigheid
- Analoog denken

Evolutie

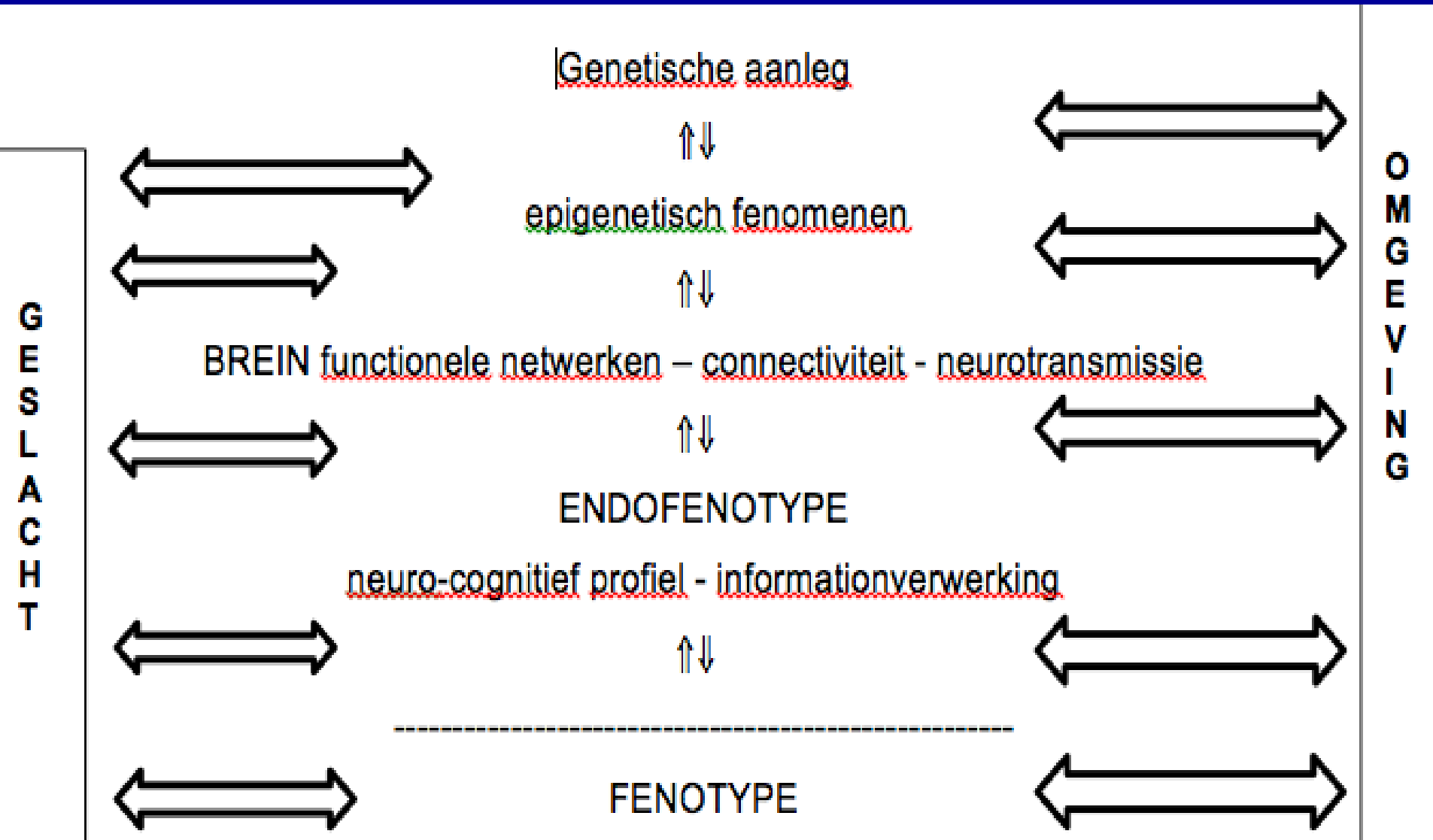
- Mannen werden steeds meer gekenmerkt door
 - Sterke detail gerichtheid
 - Logisch denken (wiskunde knobbel)
 - Eenzijdig doorzetten op een bepaald thema (wetenschappers: denk aan de computer technologie)
 - Meer digitaal (zwart-wit) denken

Evolutie

- niet volkomen onderscheiden
- verdeling volgens de Gauss curve
- extreem “mannelijk denkenden”
- vrouwen die “mannelijker denken” dan vele mannen...

Ontwikkeling een interactief proces

sekseverschillen

- Meest gebruikte schalen(b.v. Conners) nadruk op externaliserend gedrag (23 van 59)
- 7 van 59 betrekking op internaliserende eigenschappen
- Verschil in opvoeding

Anja

- **13 jaar**
- **Opgepakt wegens openbare dronkenschap**
- **Spijbelt al maanden**
- **Alcohol afhankelijk**
- **Na detox: ADHD ook in voorgeschiedenis**
- **Naast ADHD ook Dysthyme stoornis**

Anja

- **Voorgeschiedenis**

- **Jongste van twee kinderen / vader VSO veel wisselende banen – moeders vader alcoholist**
- **Verder goed sociaal geïntegreerd gezin**
- **Broertje gaf/geeft heel veel problemen (CD)**
- **Leuke dromerige kleuter**
- **Op de basisschool gezellige kwebbelende onderpresteerder**

Anja

- **Problemen**
 - **Vroeg rijp meisje dat op 9 jarige leeftijd misbruikt wordt door een groep hangpubers**
 - **Niet onderkende PTSS**
 - **Abrupt van school naar ZMOK school**
 - **Uitdagende hyperseksueel gedrag**
 - **Hangt rond met jongens van 16-17**
 - **Ouders raken greep kwijt, regelmatig dronken**

Marieke

- 21 j
- Dochter van 3j
- Alleenstaand
- Opname gesloten:
 - suicidaal
 - verwaarlozing dochter, huis, financiën
- Tijdens opname:
 - ADHD en verslaving

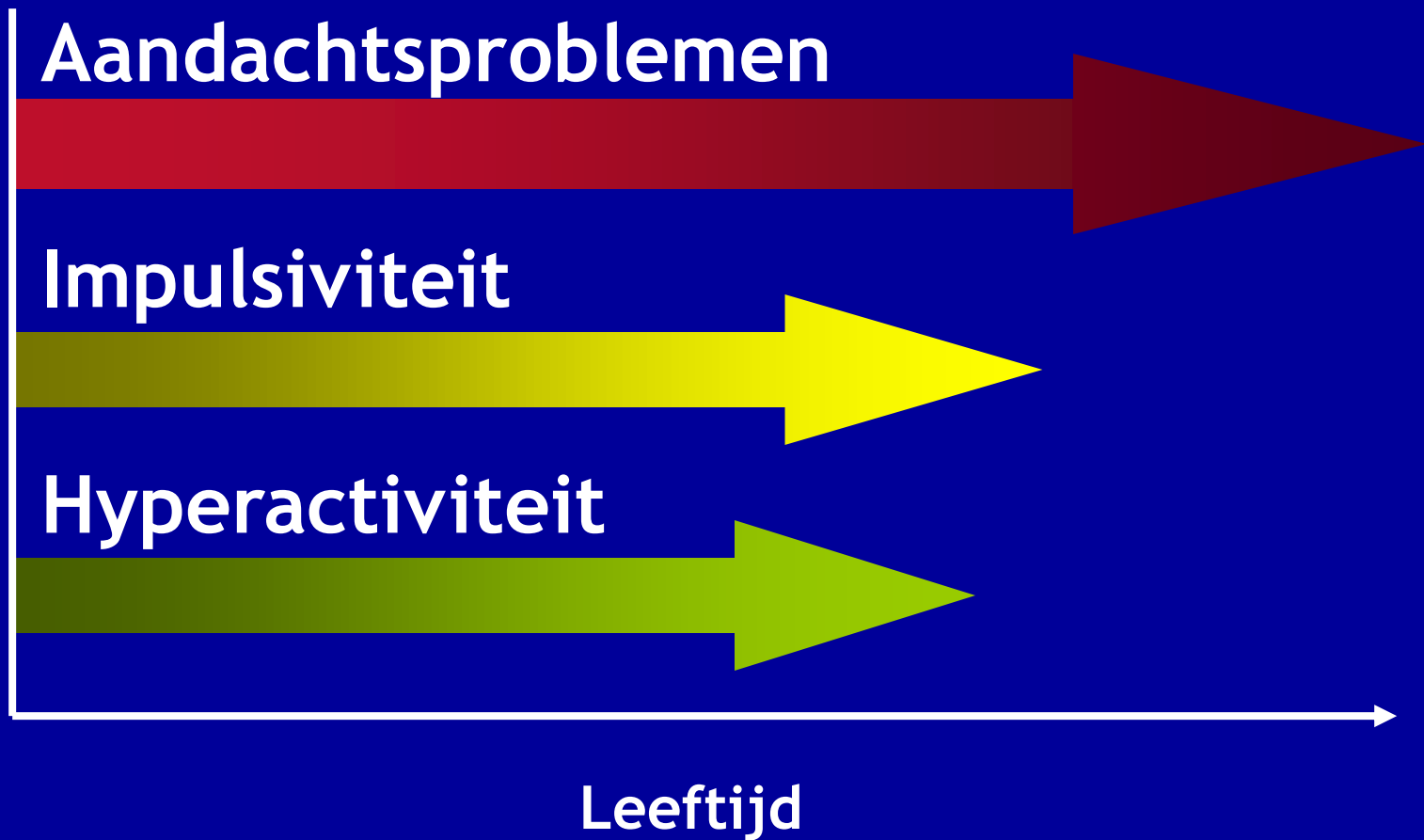
Marieke

Voorgeschiedenis

- Twee broers PDD-NOS en ADHD
- Gezellig kwebbelende onderpresteerder
- Vanaf 12^e :
 - drugsgebruik
 - spijbelen
 - nachten wegblijven
 - seksueel actief

Diagnostiek

ADHD symptomen in de tijd

diagnostiek

- Crit.A (sympt. Hyperact./imp.)
weinig te maken met leven volwassene
(opstaan schoolbankje, klauteract.) DSM-5 aangepast
- praat vaak aan een stuk door
- gooit het antwoord er vaak al uit voordat de vragen afgemaakt zijn
- heeft vaak moeite op zijn/haar beurt te wachten
- verstoort vaak bezigheden van anderen of dringt zich op
(bijvoorbeeld mengt zich zomaar in gesprekken of spelletjes)

- Crit. B (enk. sympt <7^e DSM-5 <12^e)
♀ die geen aandacht trekken

diagnostiek

- Crit.C (enk. beperk. 2 of meer terreinen)
 - ♀ - sympt. compenseren/verbergen door harder werken
 - willen aan verwachtingen voldoen
 - ↑ leeft. moeilijker voldoen aan eisen omgeving

diagnostiek

- Crit E (sympt. niet andere psych.stn.)
 - ♀ comorbide aandoening eerder ontdekt
 - vaker int. sympt (angst en depressie)
 - fibromyalgie en ME
 - PTSS
 - eetstoornissen
 - verslaving

diagnostiek

- Na 1994 discussie meest accurate methode
- > volwassenen
- >>> sekseverschillen
- SASI (Self-Assessment Symptom Inventory)
Nadeau en Quinn

Gevolgen niet gediagnosticeerde ADHD

- Aangeleerde hulpeloosheid
 - geven zichzelf vaker de schuld
 - verwachting in toekomst vergelijkbare neg. gebeurtenissen
 - weinig aan kunnen doen
- Externe locus of control

Gevolgen niet gediagnosticeerde ADHD

- Vaker depressie en angststoornissen
- Vaker ‘emotiegerichte coping’
- Minder ‘taakgerichte coping’

Comorbide aandoeningen

Comorbide aandoeningen

- Kinderen : leerstoornissen
CD
ODD
middelenmisbruik
angst en depressie
ASS
- Adolescenten/Volwassenen:
angst en depressie
middelenmisbruik
middelenafhankelijkheid
persoonlijkheidsstoornissen
ASS

Comorbide aandoeningen

♀ :

- verschil in subtype ADHD
- verschil in prevalentie comorbiditeit

Angst en depressie

♀ met ADHD

- vaker internaliserende symptomen
- na puberteit ↑
- 1/3 depr. sympt. versus 1/10 zonder
- 2/3 in verl. depressief versus tot 1/3 zonder

Angst en depressie

♀ met ADHD

- 2/3 last gehad van angst
- Waarvan 1/3 verlamrende angst in sociale situaties
- 1/5 zonder

Fybromyalgie en ME

- Verstoorde werking van het limbische systeem
- Disfunctie van de HPA-as en gerelateerde systemen
- Overmatige stress kan deze disfunctie triggeren
- Genetische kwetsbaarheid
- ADHD meer stress (kritiek school, werk en relatieprobl.)
- Kwetsbaarder voor stressgerelateerde aandoeningen

PTSS

- Prev. van ADHD bij getraumatiseerde kinderen 20-43 %
- Volw. ADHD kwetsbaarder ontwikkelen PTSS
- Kind. met PTSS hyperactief gedrag vertonen wat lijkt op ADHD
- Kind. met emot. probl./traumager. angst gedrag vertonen wat lijkt op aandachtsproblemen
- ♀ met ADHD en leerstn. op school trauma's oplopen → PTSS → leerprobl.

Eetstoornissen

Zwaarlijvige patiënten Nutritional Disorders Clinic

- Geen boulimie
- Stabiel gewicht
- 48% 400-900 cal. per dag dan in werkelijkheid
- Niet bewust van vermoeidheid, pijn, stemmingsstn., slaapprobl., andere lich. klachten
- Minder goed herkennen verzadiging, honger of dorst
- 1/3 ADHD

Eetstoornissen

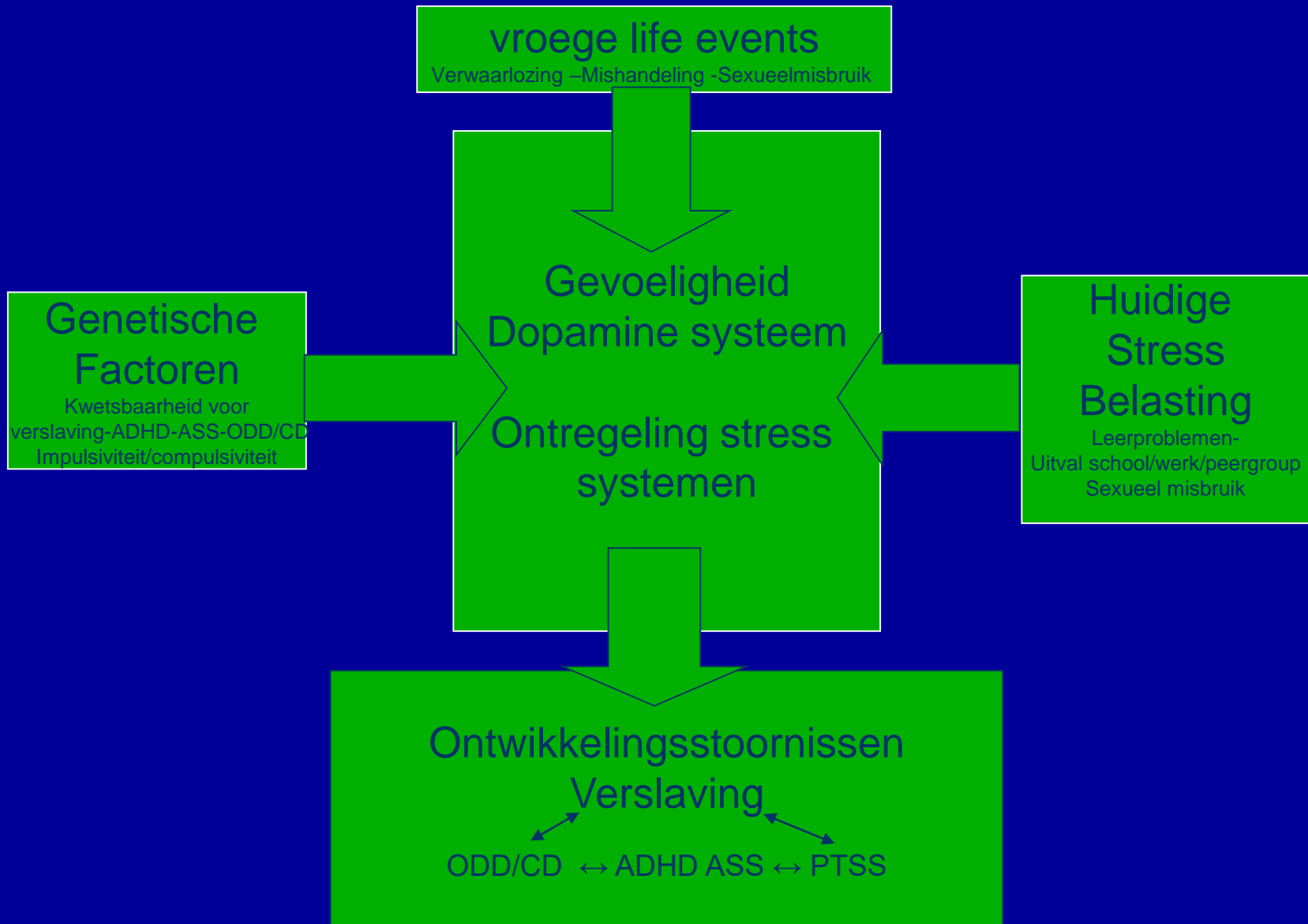
- Problemen zelfregulatie
- Niet bewust innerlijke toestand
- Eten uit verveling, boosheid, verdriet vermindert stress
- ADHD meer problemen vanwege verminderde impulscontrole

Eetstoornissen

- ♀ ADHD vanaf puberteit gevoeliger eetstoornissen
- ♀ ADHD + eetstoornis vaker additionele comorbiditeit (depressie, angststn.)

Verlaving

- Genetisch verband
- ADHD slechter zelfbeeld
- Verbetert door drugsbebruik
- Toename stress(adolescentie) behoefte aan zelfmedicatie↑

Verslaving

♀ onbewust pijn en verveling behandelen met zelfmedicatie (eten, chocola, alcohol, drugs)

Gewoonte verslaving

♀ ADHD koolhydraatrijk voedsel kalmeren/ stimuleren

♀ ADHD grotere kans alc./drugs problemen

♀ ADHD vroeger opsporen noodzakelijk om SUD te voorkomen

Hormonale stemmingswisselingen

- Vaak ernstige PMS
- na de bevalling en in overgangperiode
2-3 keer zo vaak ernstige klachten

Behandeling

- 1) voorlichting en psycho-educatie,
- 2) begeleiding en coaching,
- 3) cognitieve gedragstherapie,
- 4) medicatie.

Behandeling

- ♀ ADHD goede diagnostiek van alle comorbiditeit noodzakelijk!
- Complicerende factor: hormonale fluctuaties
- Bij jongens ophogen dosis bij symptoom verslechtering voldoende
- Vooral meisjes die net beginnen met menstrueren

Behandeling

Oestrogeen

- pos. effect op neurotransmitter systemen (reg. stemming, gedrag en cognitie)
- Stijging serotonine, dopamine en noradrenaline
- Versterkt stimulerend effect van amfetamine

Behandeling

- Verbetering functioneren tijdens hoge oestrogeenspiegels bv zwangerschap
- Hormoonverand. cyclus versterking symptomen (medicatie werkt minder tijdens premenstruele periode)

Behandeling

Lage oestrogeenspiegels

- depressiviteit
- prikkelbaarheid
- slaapproblemen
- angst (paniekaanvallen)
- concentratie- en geheugenproblemen

Behandeling

Hogere dosering medicatie eind tweede helft van de cyclus tot in de menstruatie

Anticonceptie pil

conclusies

- ADHD komt bij ♀ ♀ even vaak voor
- Vaker het ADD-subtype
- Comorbiditeit groter en vaker reden van consult
- Behandeling : letten op comorbiditeit en rekening houden met hormoonschommelingen

Take home message

Als er in een gezin jongens met ADHD zitten vergeet dan de meisjes niet!